

Jasmin Medić
Univerzitet u Sarajevu / University of Sarajevo
Institut za historiju / Institute for Historical Research

UDK 94 (497.6)“1992“

Pregledni naučni članak

***OVDJE MIJENJAMO MRTVE ZA MRTVE: MASAKR NA
KORIĆANSKIM STIJENAMA***

***HERE WE EXCHANGE THE DEAD FOR THE DEAD -
THE KORIĆANI CLIFFS MASSACRE***

Sažetak

Autor se u radu bavi sudbinom bošnjačkih i hrvatskih zatočenika logora Trnopolje koji su nakon zatočeništva izvedeni iz logora i prevezeni na lokaciju Korićanske stijene u opštini Skender-Vakuf 21. augusta 1992. godine. Rad je baziran na svjedočenjima očevidaca, izvještajima policijskih i vojnih struktura kao i presudama Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ/ICTY) i Suda Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: *Korićanske stijene, masakr, zločini, logor, svjedoci, policija, vojska*

Summary

The author discusses the fate of Bosniak and Croat prisoners of the Trnopolje concentration camp who were transported to the site of Korićani Cliffs in the Skender-Vakuf municipality on 21 August 1992. The paper is based on eyewitness testimonies, police and military reports, as well as ICTY and the Court of BiH verdicts.

Key words: *Korićani Cliffs, massacre, crimes, concertation camp, witnesses, police, army*

U toku napada srpskih vojnih i policijskih snaga na dijelove prijedorske opštine formirano je nekoliko logora i drugih mjesta zatočenja za bošnjačko i hrvatsko stanovništvo.¹ Među tim logorima je i Trnopolje. Logor je formiran

¹ U noći 29/30. aprila 1992. godine jedinice Jugoslavenske narodne armije (JNA) i policajci Stanice javne bezbjednosti (SJB) Prijedor preuzeli su vlast nad opštinom Prijedor, smjenjujući tako legalne predstavnike vlasti iz reda Stranke demokratske akcije (SDA) i

odlukom srpskog Kriznog štaba opštine Prijedor u toku trodnevnog srpskog napada na područje Kozarca 26. maja 1992. godine kada su upravo s ovog područja dovedeni prvi civili.² Za razliku od druga dva prijedorska logora (Omarska i Keraterm) koji su bili pod kontrolom Stanice javne bezbjednosti (SJB) Prijedor, kontrolu nad Trnopoljem imale su jedinice 1. krajiškog korpusa *Vojske Srpske republike Bosne i Hercegovine (VSRBiH)*.³ Dužnost komandanta logora obavljao je major Slobodan Kuruzović, član srpskog Kriznog štaba.⁴

Kroz logor Trnopolje između maja i oktobra 1992. godine prošlo je, prema Izvještaju Crvenog krsta, 23.000 bošnjačkih i hrvatskih civila sa područja opštine Prijedor.⁵ Zatočenici su bili izloženi zločinima – ubistvima, zlostavljanju⁶, dok je jedan broj žena i djevojčica seksualno zlostavljan.⁷

Hrvatske demokratske zajednice (HDZ). Bošnjaci i Hrvati otpušteni su sa svojih radnih mjesta. Nova, nelegalna vlast sačinjena je od kadrova Srpske demokratske stranke (SDS) i pripadnika JNA. Za preuzimanje vlasti mobilisano je deset stanica policije sa 1.587 pripadnika (ICTY, SJB Prijedor, *Depeša*, broj: 11-12-1873, 30. april 1992).

² Dokument je potpisao Simo Drljača, šef prijedorske SJB nakon nelegalnog preuzimanja vlasti u Prijedoru 30. aprila 1992. godine i član srpskog Kriznog štaba (ICTY, SJB Prijedor, str. pov. br. 11-12-20, 31. maj 1992).

³ Na području Bosanske krajine u to vrijeme djelovao je 1. krajiški korpus *VSRBiH*. Jedinica koja je izvodila operacije napada na bošnjačka i hrvatska sela te učestvovala u privođenju civila i njihovom dovođenju u logor bila je 43. motorizovana brigada *VSRBiH*. U toku augusta 1992. godine *VSRBiH* bit će preimenovana u *Vojsku Republike Srpske (VRS)*.

⁴ ICTY, predmet: br. IT-97-24, pred Pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda, Den Haag, 31. juli 2003, paragraf 87.

⁵ ICTY, Crveni krst Republike Srpske, Opštinska organizacija Prijedor, *Izvještaj o radu opštinske organizacije Crvenog krsta Prijedor od 05. 05. do 30. 09. 1992. godine*, Prijedor, 30. septembar 1992.

⁶ Veliki broj zatočenika umro je od posljedica batinanja nakon što su ih stražari premlatili (ICTY, predmet: br. IT-99-36, pred Pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Radoslava Brđanina, Presuda, Den Haag, 1. septembar 2004, paragraf 459).

⁷ Jedan u nizu primjera silovanja u logoru Trnopolje opisan je u presudi Pretresnog vijeća u predmetu protiv Radoslava Brđanina: „U augustu 1992. godine Slobodan Kuruzović, komandant logora Trnopolje, lično je organizovao da se jedna bosanska Muslimanka zatoči u istoj kući u kojoj je bila njegova kancelarija. Prve noći je Kuruzović ušao u njenu sobu naoružan pištoljem i nožem. Svukao se i rekao joj da želi da vidi 'kako se Muslimanke jebu'. Ona je odgovorila: 'De me ubij'. Kada je počela da vrišti, Kuruzović je rekao: 'Džabe samo vrištiš, ovdje tebi niko ne može pomoći.' Počeo je da je siluje, a kada je ona počela da vrišti, Kuruzović ju je upozorio: 'Čuti. Jesi vidjela šta ima vojske tamo napolju? Svi će se poredati na tebi.' Otišao je rekavši: 'Vidimo se sutra opet'. Žena je krvarila i cijelu noć provela plačući i razmišljajući o tome da se ubije. Kuruzović je tu ženu silovao gotovo cijeli mjesec dana, skoro svake noći. U dvije prilike nožem ju je ubo u rame i nogu jer se opirala silovanju“ (ICTY, predmet: br. IT-99-36, pred Pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Radoslava Brđanina, Presuda, paragraf 513).

Period od maja do augusta 1992. godine obilježen je masovnim zločinima nad bošnjačkim i hrvatskim civilnim stanovništvom opštine Prijedor u kojem su učestvovala, pored srpskih vojnih jedinica, i policijske strukture pri SJB Prijedor. Naredbom srpskog Kriznog štaba opštine Prijedor upućene SJB Prijedor i Regionalnoj komandi sredinom juna 1992. godine osnovan je Interventni vod prijedorske policije.⁸ Komandir voda bio je Miroslav Paraš. Sastojao se od dva odjeljenja od po 20 pripadnika, pri čemu je na čelu jednog bio Petar Čivčić, a drugog Dragoljub Gligić. Ovlaštenja da raspoređuje ovu jedinicu imao je načelnik prijedorske SJB Simo Drljača.⁹ Ovaj vod osnovan je s ciljem vršenja terora nad bošnjačkim i hrvatskim stanovništvom opštine Prijedor.¹⁰

U nekoliko navrata su organizovane deportacije civila (žena, djece i staraca) iz Trnopolja prema područjima pod kontrolom Armije Republike Bosne i Hercegovine (ARBiH). Na sastanku predstavnika subregije unutar *Autonomne regije Krajina (ARK)* koju je činilo sedam opština (Prijedor¹¹, Sanski Most, Ključ, Bihać, Bosanski Petrovac, Srpska Krupa i Bosanski Novi) izražena je saglasnost da se sa teritorija svih sedam opština isele Bošnjaci i Hrvati „do nivoa kad svaka od njih može da održava efikasnu i ostvaruje srpsku vlast na svojoj teritoriji“. U istoj je odluci od Kriznog štaba *ARK* zatraženo „da se omogući koridor za iseljavanje Bošnjaka i Hrvata prema centralnoj Bosni u Alinu nezavisnu državu BiH jer su oni za to i glasali.“¹² Nešto „blaža“ je odluka Kriznog štaba *ARK* od 10. juna 1992. godine: da se sa područja ove regije po vlastitoj volji mogu iseliti žene, djeca i starci i da sa ovom odlukom Centar službi bezbjednosti (CSB) Banja Luka upozna opštinske SJB na području *ARK*.¹³ Navedeno ide u prilog i zacrtanim strateškim ciljevima *Srpske republike BiH* definisanim na 16. skupštinskom zasjedanju ove samoproglashene republike. Prema tim ciljevima, zauzimanje područja centralne Bosne nije bilo među prioritetima srpske politike.

Tako su u cilju masovnih progona u nekoliko navrata formirani konvoji za progon bošnjačkog i hrvatskog stanovništva s područja ovog dijela Bosanske krajine. Jedan u nizu primjera je konvoj iz Trnopolja od 18. jula 1992.

⁸ ICTY, Opština Prijedor, Krizni štab, broj: 02-111-215/92 od 17. juna 1992.

⁹ ICTY, predmet: br. IT-08-91, pred Pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina, Presuda – tom II, Den Haag, 27. mart 2013, paragraf 506.

¹⁰ ICTY, predmet: br. IT-97-24, pred Pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda, paragraf 600.

¹¹ Opština Prijedor je jednostranom odlukom SDS-a pripojena *ARK-u* (ICTY, Skupština srpskog naroda opštine Prijedor, *Odluka o pripajanju Autonomnoj regiji Bosanska krajina*, broj: 003/92, Prijedor, 17. januar 1992).

¹² ICTY, *Zaključci sa sastanka SUB REGIJE*, Sanski Most, 7. juni 1992.

¹³ ICTY, CSB Banja Luka, broj: 11-1/01-54, 10. juni 1992.

godine kada je „dogovoren polazak od pet autobusa“ u pravcu Skender-Vakufa.¹⁴

U ovome periodu su područja Kozarca, Ljubije i grada Prijedora „etnički očišćena“ od nesrpskog stanovništva. Nakon napada srpskih snaga na nekoliko bošnjačkih sela sa lijeve obale Sane (Čarakovo, Hambarine, Rakovčani, Bišćani, Zecovi, Rizvanovići), u periodu od 20. do 26. jula dolazi do masovnijeg dovođenja zatočenika.¹⁵ Tako su srpske vojne i policijske strukture „izvojevale vojnu pobjedu“ nad nenaoružanim bošnjačkim i hrvatskim civilima i zauzeli kompletno područje opštine Prijedor.

Krajem jula i početkom augusta 1992. godine srpska vlast je bila pod pritiskom nakon što je dobila informaciju kako postoji mogućnost da će međunarodna komisija s ekipom stranih novinara obići koncentracione logore pod kontrolom bosanskohercegovačkih Srba. Među takve logore ubrajalo se i Trnopolje. Tim povodom Komanda 1. krajiškog korpusa naredila je da se „preduzmu sve mjere da se ti logori dovedu u povoljno stanje“,¹⁶ što jasno pokazuje da je i ova komanda bila upoznata sa stanjem u logorima u njenoj zoni odgovornosti. Dokaz tome je njen izvještaj podnesen kasnije u kojem se govori i o Trnopolju: „Još jedna zanimljivost – sada svi peru ruke od logora i prihvatnih centara, pokušavajući da odgovornost prebace na ‘nekog drugog’ za izdavanje naređenja za masovne likvidacije civila u logorima i centrima. Ovo je posebno izraženo posle posete stranih novinara Prijedoru, odnosno Omarskoj i Trnopolju.“¹⁷

Nakon što je prijedorska vlast donijela odluku o raspuštanju logora Keraterm i Omarska, veća grupa civila prebačena je u logor Trnopolje. Iz logora Omarska prebačena su 1.773 zatočenika u Trnopolje.¹⁸ Tada je, prvi put od početka etničkog čišćenja, jedna grupa britanskih novinara predvođena novinarima Peni Maršal iz International television network i Edom Vilijamijem iz lista „Guardian“ obišla opštinu Prijedor i objavila prve

¹⁴ Odnosi se na liniju fronta Armije Republike Bosne i Hercegovine (ARBiH) i *VSrRBiH* (*Vojska Republike Srpske*). Jedinice ARBiH bi na području Travnika preuzeli civile (ICTY, SJB Prijedor, broj: 11-12-2/36, 18. juli 1992).

¹⁵ Napad na ova sela izvele su jedinice *VSrRBiH* i SJB Prijedor u periodu od 20. do 26. jula 1992. godine (ICTY, predmet: br. IT-97-24, pred Pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda, paragrafi 256–274). U izvještaju Komande 1. krajiškog korpusa se navodi da se nastavlja s čišćenjem ovog terena (ICTY, Komanda 1. krajiškog korpusa, *Redovni borbeni izvještaj*, str. pov. br. 44-1/257, 25. juli 1992).

¹⁶ ICTY, Komanda 1. krajiškog korpusa, op. str. pov. br. 565-3, Banja Luka, 3. august 1992.

¹⁷ ICTY, Komanda 1. krajiškog korpusa, str. pov. br. 397-366/1-92, 22. august 1992.

¹⁸ ICTY, predmet: br. IT-08-91, pred Pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina, Presuda – tom II, paragraf 447.

snimke iz logora Omarska i Trnopolje.¹⁹ Slika iz Trnopolja u kojoj logoraš Fikret Alić preko bodljikave žice pruža ruku novinarima tih je dana postala glavna vijest u zapadnoevropskim medijima.

U cilju stvaranja srpske etničke dominacije na području opštine Prijedor, najviše je civila upravo iz ovoga logora deportovano. Da bi dobili pravo na napuštanje Prijedora i *Republike Srpske*, Bošnjaci i Hrvati morali su priložiti pisanu izjavu da se „dobrovoljno odriču svoje imovine u korist *Srpske republike*“,²⁰ što je bila praksa i u drugim dijelovima ARK.²¹ Nakon toga bi srpski Krizni štab opštine Prijedor istu dodijelio pripadnicima srpske nacionalnosti.²²

Konvoj od 21. augusta 1992. godine

U logoru Trnopolje počele su pripreme za transport nezakonito zatočenih Bošnjaka i Hrvata. Prema izjavama svjedoka, o narednoj deportaciji bilo je govora i u samom gradu Prijedoru.²³ Za „obezbjedenje“ konvoja bio je zadužen Interventni vod prijedorske policije.²⁴ U četiri autobusa preduzeća *Autotransport Prijedor* ukrcani su zatočeni. Uposlenici ovog

¹⁹ Prema vlastitom svjedočenju Čarlsa Kirudje, koordinatora mirovne misije UN-a, on je o postojanju koncentracijskih logora u Bosanskoj krajini, uključujući i Omarsku, bio upoznat mjesec dana prije nego su novinari „otkrili“ ovaj logor. Svojim nadređenima je 3. jula 1992. godine poslao memorandum u kojem je ukazao na postojanje logora gdje su Bošnjaci ubijani, zlostavljani i držani u nehumanim uslovima. U vezi s tim pitanjem, kako je naveo, „apsolutno ništa nije učinjeno“ (ICTY, predmet: br. IT-99-36, pred Pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Radoslava Brđanina, Transkript svjedočenja Čarlsa Kirudje, Den Haag, 10–13. februara 2003).

²⁰ ICTY, predmet: br. IT-97-24, pred Pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda, paragrafi 333, 334.

²¹ ICTY, predmet: br. IT-99-36, pred Pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Radoslava Brđanina, Presuda, paragrafi 18, 1121.

²² ICTY, predmet: br. IT-97-24, pred Pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda, paragraf 405.

²³ O tome da je izvršenje zločina bilo isplanirano govori i izjava svjedokinje Melise Bajrić pred Sudom Bosne i Hercegovine. Nju je 20. augusta 1992. godine pripadnik Interventnog voda prijedorske policije Dragoljub Gligić upozorio na to, govoreći joj da u naredni konvoj iz logora Trnopolje njen otac i brat ne smiju ući „jer se sprema svašta“. Opširnije: <http://www.justice-report.com/bh/sadrzaj-članci/korićanske-stijene-upozorenje-o-konvoju> (pristupljeno 8. februara 2018. godine).

²⁴ Prema izjavi Slobodana Kuruzovića koji je kao komandant logora bio prisutan kada su se ljudi ukrcavali u autobuse, konvoj je organizovao Izvršni odbor opštine Prijedor, a SJB bio zadužen za njegovu bezbjednost (ICTY, predmet: br. IT-97-24, pred Pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda, paragraf 219).

preduzeća aktivno su učestvovali u progonu bošnjačkog i hrvatskog stanovništva opštine Prijedor.²⁵

U Trnopolju u tom trenutku boravili su isključivo muškarci jer su žene već bile transportovane. Na raskrsnici u Kozarcu autobusima iz Trnopolja pridružili su se autobusi, kamioni i kamioni sa prikolicama sa Bošnjacima i Hrvatima koji su ukrcani u prijedorskom prigradskom naselju Tukovi. Tu je formirana kolona od osam autobusa i isto toliko kamiona. Dušan Janković kao osoba iz rukovodnog kadra SJB Prijedor predvodio je kolonu sa pripadnicima Interventnog voda. Tog dana iz prijedorske opštine u ovoj koloni deportovano je preko 1.200 bošnjačkih i hrvatskih civila.²⁶ Odmah u Kozarcu počela je pljačka: srpski policajci oduzimali su novac, nakit i druge vrijedne stvari zatočenicima. „Momku slabije građe su dali kesu i rekli da predamo sve što imamo od vrijednosti, i taj scenarij se ponavljao nekoliko puta dok nismo došli na odredište. Jednom je taj momak ušao krvav i molio da napunimo kesu.”²⁷

Konvoj je išao preko Banje Luke u pravcu Travnika. Pljačka se nastavila i tokom puta prema Skender-Vakufu, tako da su dragocjenosti (novac, zlato, satovi i drugi vrijedni predmeti) u vozilu oduzimate u četiri navrata.²⁸ Civili su u još nekoliko navrata opljačkani. Posljednja pljačka bila je u mjestu Karanovac. Prema naređenju Darka Mrđa, pripadnik Interventnog voda prijedorske policije Damir Ivanković bio je zadužen za ovu pljačku. „Ljude koje smo obezbjeđivali pljačkali smo mi iz interventnog voda. To je neko odozgo naredio komandiru Miroslavu Parašu i tim je najčešće rukovodio Dado Mrđa. Njega su se svi bojali. Ljudima bi se davale kese i onda bi se sve to njemu predavalo. Kasnije, nekada bi nam poslali oko 100 maraka, ali ostalo je sve završavalo kod načelnika policije Sime Drljače.”²⁹

²⁵ ICTY, predmet: br. IT-97-24, pred Pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda, paragrafi 164, 271, 315, 697, 862. Vozači ovog preduzeća pojavili su se u svojstvu svjedoka u predmetu protiv Zorana Babića, Milorada Škrbića, Dušana Janković i Željka Stojnića. Među njima su Vlado Beben, svjedoci KS-1, KS-2, Luka Gnjatović, Vitimir Lakić (Sud Bosne i Hercegovine, Drugostepena presuda protiv Zorana Babića, Milorada Škrbića, Dušana Jankovića i Željka Stojnića, Predmet: X-KR-08/549, Sarajevo, 15. februar 2013, paragrafi 288, 318, 368).

²⁶ Sud Bosne i Hercegovine, Drugostepena presuda u predmetu protiv Zorana Babić, Milorada Škrbića, Dušana Jankovića i Željka Stojnića, Predmet: X-KR-08/549, str. 7.

²⁷ Izjava Šefika Šante: <http://www.justice-report.com/bh/sadrzaj-članci/korićanske-stijene-spas-u-bijelom-konvoju> (pristupljeno 9. februara 2018).

²⁸ Sud Bosne i Hercegovine, Drugostepena presuda u predmetu protiv Zorana Babić, Milorada Škrbića, Dušana Jankovića i Željka Stojnića, Predmet: X-KR-08/549, str. 8, paragrafi 245, 249, 253-256, 258, 260-262, 265, 271, 535.

²⁹ Damir Ivanković se nakon priznanja krivice pojavio kao svjedok u predmetu „Babić i drugi“ za zločine na Korićanskim stijenama. Opširnije o njegovoj ulozi: <http://www.justice->

U toku prevoza konvoja pripadnici Interventnog voda (u kojem su, između ostalih, bili Darko Mrđa, Radoslav Knežević, Saša Zečević, Zoran Babić, Željko Predojević, Branko Topola, Damir Ivanković, Milorad Škrbić, Gordan Đurić, Marinko Ljepoja, Ljubiša Četić, Draško Krndija, Željko Zec, Željko Bulić i Miroslav Paraš)³⁰ iz kolone su izdvojili dva autobusa u kojima su bili isključivo muškarci. Za razliku od ostatka kolone, dovezeni su na lokaciju Korićanske stijene u opštini Skender-Vakuf.³¹ Tu im je rečeno da izađu.

Darko Mrđa naredio je da se izvrše tri koraka prema naprijed te je rekao da na ovom mjestu mijenjaju „žive za žive, a mrtve za mrtve“.³² Potom su pripadnici Interventnog voda počeli pucati prema ljudima gađajući ih u potiljak i leđa, nakon čega su žrtve počele padati u provaliju.³³

„Bio sam u prvoj vrsti i samo znam da sam vidio stijene i provaliju. Počeli su pucati i bacio sam se dolje, ali pošto je neko u mene udario, ostao sam zaglavljen u stijenama”, riječi su očevica Huseina Jakupovića.³⁴ Drugi preživjeli navodi sljedeće: „Rečeno nam je da kleknemo kao da se molimo, a potom je počela pucnjava. U momentu sam se okrenuo i vidio da u mene puca policajac u plavoj uniformi. Ja sam se tad bacio i počeo puzati po stijenama i zaustavio sam se na nekom boriću, gdje sam ostao zakačen.“³⁵

Midhet Mujkanović koji je preživio ovaj masakr svjedočio je da su civili dovedeni na ivicu provalije. Skočio je u provaliju prije nego je na njega pucano. U provaliji je vidio ubijene. „Uzeo sam mrtvog čovjeka i pokrio se

report.com/bh/sadržaj-članci/korićanske-stijene-ispovijest-o-zločinu (pristupljeno 13. februara 2018. godine).

³⁰ Navodimo samo ona imena koja se spominju u sudskim presudama. Opširnije: Sud Bosne i Hercegovine, Drugostepena presuda u predmetu protiv Zorana Babić, Milorada Škrbića, Dušana Jankovića i Željka Stojnića, Predmet: X-KR-08/549, paragraf 319, ICTY, predmet: br. IT-97-24, pred Pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda, paragraf 218, Sud Bosne i Hercegovine, predmet: br. X-KR-08/549.

³¹ Sud Bosne i Hercegovine, Drugostepena presuda u predmetu protiv Zorana Babić, Milorada Škrbića, Dušana Jankovića i Željka Stojnića, predmet: X-KR-08/549, str. 8.

³² Kahrimanović, Sulejman (1997) „Preživio strijeljanje“, u: Zbornik radova *Genocid u Bosni i Hercegovini 1991–1995*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 485.

³³ Gutman, Roy (1995) *Svjedok genocida*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 129, 130.

³⁴ <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/korićanske-stijene-čekajući-smrt-na-litici> (pristupljeno 13. februara 2018).

³⁵ <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/korićanske-stijene-puzanje-po-litici> (pristupljeno 14. februara 2018).

njim. To je bila jedina šansa da preživim. Faktički, mrtav čovjek mi je spasio život. Oko mene su ležali mrtvi i ranjeni.“³⁶

Leševi su padali u ponor gdje su potom bačene bombe kako ne bi bilo sumnje da će neko preživjeti.³⁷ Bombe je, prema izjavi svjedoka, bacao Željko Zec.³⁸

Nakon toga je neko od policajaca „silazio među ljude i govorio da ima živih pa je i u njih pucano.“³⁹ Svjedok koji je noć proveo na ovoj lokaciji sutradan je vidio ubijene, a vojnici su prebrojavali tijela i govorili da „nas tu još fali“. Tijela su skupili na jedno mjesto i zapalili ih, a onda je kamion s litice istresao kamenje i zemlju da se tijela prikriju.⁴⁰

Kada se začula pucnjava, saobraćajni policajac koji je u službenom vozilu pratio kolonu „mislio je da su pripadnici voda napadnuti“, da bi potom vidio kako se Darko Mrđa smije i govori mu da pogleda prema litici. „Posvuda sam vidio krv i počeo sam povraćati. Vladimir Šobot mi je rekao da uđemo u vozilo, a s nama je ušao i Miroslav Paraš, koji je sve vrijeme ćutao. Otišli smo u kafanu u Skender-Vakuf, gdje je bilo 12-ak pripadnika interventnog voda. Bili su bučni i veseli, naručivali su skupa pića, svi su imali puno para.“⁴¹ Za pretpostaviti je da se radilo o novcu ubijenih žrtava.

Boško Peulić, komandant 22. lake pješadijske brigade 1. krajiškog korpusa *VSrRBiH*, posjetio je Korićanske stijene navečer 21. augusta. „Bilo je oko 23 sata navečer i nije se ništa vidjelo jer nije bilo mjesečine. Upalio sam bateriju i počeli su da se nadziru leševi. Strašan prizor.“ Sutradan je ponovo posjetio ovu lokaciju. „Moja jedinica je izvršavala zadatke do tri sata iza ponoći i pratio sam realizaciju naređenja. Tada sam vidio hrpu leševa, oko stotinu mislim, u civilnim odijelima, od padine do rijeke Lomske, te drugu hrpu od 50 ili 60 leševa prema rijeci. Jedini su bili po kamenju, drugi visili.“ Dva dana nakon počinjenja zločina Peulić je obavio razgovor sa Simom Drljačom. Iz razgovora ove dvojice se vidjelo da je jedan dio posla, prema

³⁶ ICTY, predmet: br. It-02-59, pred Pretresnim vijećem I, Tužilac protiv Darka Mrđe, Transkript svjedočenja Midheta Mujkanovića, Den Haag, 22. oktobar 2003.

³⁷ ICTY, predmet: br. IT-99-36, pred Pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Radoslava Brđanina, Presuda, paragraf 459.

³⁸ Sud Bosne i Hercegovine, Drugostepena presuda u predmetu protiv Zorana Babić, Milorada Škrbića, Dušana Jankovića i Željka Stojnića, predmet: X-KR-08/549, paragraf 364.

³⁹ <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/korićanske-stijene-čekajući-smrt-na-litici> (pristupljeno 14. februara 2018).

⁴⁰ Isto.

⁴¹ <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/korićanske-stijene-slavlje-nakon-strijeljanja-civila> (pristupljeno 15. februara 2018).

Drljači, trebala uraditi i VRS. „Simo Drljača je udario šakom od sto i rekao: ‘Mi smo svoje uradili, a vi?’ Mislim da je to značilo da smo ih mi pobili, a kao vi (vojska) da sanirate.”⁴²

S obzirom na to da je masakr počinjen na području opštine Skender-Vakuf, u slučaj su se uključili i predstavnici vlasti ove opštine, među kojima i predsjednik srpskog Kriznog štaba Milan Komljenović. On je za masakr saznao 22. augusta. Obilazeći lokaciju, sa ivice puta vidio je strašnu sliku – hrpe ljudi. Prema onome što je on vidio, neka tijela su visila na stijenama i granama.⁴³

Pripadnik policije koji je u vrijeme masakra na Korićanskim stijenama bio u Prijedoru u svom je svjedočenju izjavio da je 22. augusta u 06:30 Simo Drljača pozvao pripadnike milicije koji su bili umiješani u zločin da se odmah jave u stanicu milicije. Pored Drljače, sastanku su prisustvovali Stojan Župljanin, komandir Interventnog voda milicije Miroslav Paraš i ministar odbrane RS Bogdan Subotić. U vezi s ubistvima svjedok se sjetio da su učesnici tokom sastanka iznosili različita mišljenja o masakru, „uključujući i to da li je do masakra trebalo da dođe, ali ne na način na koji je se on desio.”⁴⁴

Formalno je pokrenuta istraga o zločinu, ali zločinci nisu sankcionisani. Jefro Janković, istražni sudija Okružnog suda u Banjoj Luci, izjavio je da je na Korićanske stijene došao 23. augusta zajedno sa javnim tužiocem i kriminalističkim tehničarima. Kada su došli na lice mjesta, vidjeli su grupe leševa. Dvojica kriminalističkih tehničara s vrha provalije kamerom su snimala leševe.⁴⁵

Došlo je, prema navodima aktera, do pitanja uklanjanja tragova zločina. „Znam da su ljudi počeli izbjegavati taj problem i bježati od njega. Suočili smo se s tim da niko nije želio da povadi te ljude. Tražili smo da Prijedorčani izađu i pokupe ih. Kasnije smo održali sastanak u Banjaluci na kojem su učestvovali i Prijedorčani. Zaključeno je da oni moraju izvaditi tijela, ali do toga nikad nije došlo“, riječi su Milana Komljenovića.⁴⁶

⁴² <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/korićanske-stijene-strašan-zadah-i-lokve-krvi> (pristupljeno 16. februara 2018).

⁴³ <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/korićanske-stijene-strašna-slika> (pristupljeno 16. februara 2018).

⁴⁴ ICTY, predmet: br. IT-08-91, pred Pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina, Presuda – tom II, paragraf 468.

⁴⁵ <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/korićanske-stijene-grupe-leševa> (pristupljeno 15. februara 2018).

⁴⁶ <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/korićanske-stijene-strašna-slika> (pristupljeno 16. februara 2018).

Početak septembra 1992. godine uslijedilo je uklanjanje tijela ubijenih i prebacivanje na nepoznatu lokaciju.⁴⁷

Prema dosadašnjim istraživanjima, prikupljenim podacima, izvještajima i izjavama žrtava utvrđeno je da je na ovoj lokaciji ubijeno 200 civila bošnjačke i hrvatske nacionalnosti.⁴⁸ Masakr je preživjelo, prema izjavama svjedoka, dvanaest osoba. Među njima je i Sulejman Kahrmanović, čiji je sin Mehmed ubijen u ovome masakru. Poslije dolaska u Skender-Vakuf Sulejman je prebačen u Banju Luku u bolnicu „Paprikovac“ gdje je sa drugima zlostavljan. Zajedno s njim bio je i Sanimir Kljajić koji je također preživio masakr na Korićanskim stijenama i poslije toga ranjen ležao nekoliko dana pored ubijenih,⁴⁹ kao i Midhet Mujkanović, Bahrija Jakupović i Medo Sivac.⁵⁰

Drugi preživjeli nije prebačen za Banju Luku, nego je nakon masakra i pada sa litice pješaoćio vlašićkom cestom i stigao u selo Babanovac. Nakon 19 dana prešao je na teritorij pod kontrolom Armije Republike Bosne i Hercegovine (ARBiH).⁵¹

Srpski izvještaji o masakru

Srpske vojne i policijske strukture kao i politički vrh Republike Srpske bili su upoznati sa ovim zločinom. O tome govore i svjedočenja koja smo navodili.

U jednom izvještaju 22. lake pješadijske brigade 1. krajiškog korpusa VRS se opisuje tok prevoza logoraša prema Skender-Vakufu koji je obezbjeđivala policija iz Prijedora i Sanskog Mosta. Potpisnik dokumenta potpukovnik

⁴⁷ Objavljeni su autentični snimci izvlačenja tijela iz provalije. Cjelokupan snimak dostupan je i u arhivi MKSJ-a, opširnije:

<http://icr.icty.org/LegalRef/CMSDocStore/Public/Other/Exhibit/Indexable/IT-95-5%2318/ACE123174R0000473897.wmv>.

⁴⁸ Navedeni broj žrtava se spominje u presudama Radovanu Karadžiću, Milomiru Stakiću, Darku Mrđi, Radoslavu Brđaninu i dr. Podaci o žrtvama (ime, ime oca, prezime, prebivalište, matični broj, lokacija nestanka, lokacija ekshumacija i eventualna identifikacija), opširnije u: *Knjiga nestalih opštine Prijedor: Ni krivi ni dužni*, Udruženje Prijedorčanki Izvor, Prijedor, 2012.

⁴⁹ <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/moja-priča-bijeg-od-smrti> (pristupljeno 16. februara 2018).

⁵⁰ ICTY, predmet: br. It-02-59, pred Pretresnim vijećem I, Tužilac protiv Darka Mrđe, Transkript svjedočenja Midheta Mujkanovića, Den Haag, 22. oktobar 2003.

⁵¹ <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/korićanske-stijene-puzanje-po-litici> (pristupljeno 14. februara 2018).

Boško Peulić navodi da se kolona zaustavila na lokaciji Korićanskih stijena i da je nad bošnjačkim civilima „izvršen genocid“ te da su u tome učestvovala vojska i policija.⁵²

Inspektor Službe nacionalne bezbjednosti (SNB) u Banjoj Luci Predrag Radulović je 21. augusta dobio informaciju o počinjenom masakru na Korićanskim stijenama u kojoj se navodi da je „ubijeno 208 civila muslimanske nacionalnosti“.⁵³

Operativna grupa *Miloš* 22. augusta izvještava o počinjenom masakru nad većim brojem bošnjačkih civila.⁵⁴

Uposlenici Zavoda za patologiju Kliničko-bolničkog centra Banja Luka također su bili upoznati sa masakrom. Posjetili su Korićanske stijene i sačinili zapisnik u kojem se navodi da je nađen neidentifikovan broj leševa te da je pregledano pet leševa odraslih muškaraca. „Truležne promjene su uznapredovale, naročito po otkrivenim dijelovima tijela, glavi i gornjim udovima. Boja kože je tamnozeleno. Lice neprepoznatljivih kontura, nedostajućih dijelova mekih tkiva. Primjetni i tragovi ujeda glodara i ptica te znaci dekompozicije leševa“, stoji u zapisniku koji su potpisali doktori Aleksandar Vodovnik i Slaviša Đuričić.⁵⁵

O masakru je bio upoznat i ministar unutrašnji poslova RS Mićo Stanišić. To potvrđuje i njegov dopis načelniku Centra službi bezbjednosti (CSB) Banja Luka Stojanu Župljaninu od 31. augusta 1992. godine u kojem naređuje da u skladu sa zakonskim i drugim propisima provedu detaljnu istragu u vezi sa „stradanjem 150 lica muslimanske nacionalnosti na lokaciji Skender-Vakuf“. Župljanin isti dokument sa dopunjenim zahtjevom da „se uzmu izjave od milicionera koji su pratili konvoj od Prijedora do granice sa Travnikom“ prosljeđuje Simi Drljači. Uz navedeno zahtijeva i spiskove građana koji su putovali tim konvojem.⁵⁶ Simo Drljača odgovara na zahtjev dopisom da SJB Prijedor „nije u stanju sprovesti istragu iz razloga što se milicioneri koji su vršili pratnju konvoja nalaze od 9. septembra na ratištu u Han-Pijesku.“ U nastavku navodi da SJB nije u mogućnosti da dostavi spiskove građana jer „nije bila organizator tih konvoja, već je samo davala određen broj

⁵² ICTY, Komanda 22. Ipbr, op. br. 21/8, broj: 43/4, 21. august 1992.

⁵³ ICTY, predmet: br. IT-08-91, pred Pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina, Presuda – tom II, paragraf 467.

⁵⁴ ICTY, *Miloš*, broj: 345/92, 22. august 1992.

⁵⁵ ICTY, KBC Banja Luka, Zavod za patologiju, *Zapisnik o sudsko-medicinskom pregledu leševa na lokaciji Korićanske stijene*, Banja Luka, 31. august 1992.

⁵⁶ ICTY, CSB Banja Luka, *Depeša*, broj: 11-1/02-2-345, 11. septembar 1992.

milicionera za fizičko obezbjeđenje po ispostavljenom zahtjevu vojske i Crvenog krsta.⁵⁷

O masakru je bio upoznat i komandant 1. krajiškog korpusa VRS generalmajor Momir Talić. U jednom izvještaju VRS iz septembra 1992. godine priznaje se zločin i izravno za zločin optužuje Simo Drljača, ali se dalje kaže da je „sreća što o tome nije detaljnije saznala međunarodna javnost.“⁵⁸ Na konferenciji za štampu u novembru 1992. godine postavljeno mu je pitanje o ovome zločinu. Talić izjavljuje sljedeće: „Vojska je pravila istrage da slučajno nisu neki od naših pripadnika učestvovali u bilo kojim zlodjelima koja su van ljudskog morala. Ustanovili smo da nisu vojnici učestvovali, a civilnim vlastima smo zamerili zašto nas nisu obavestili da konvoj ide da bi ga obezbjedili i sprečili bilo kakva, kakve, ovaj, nesuglasice odlaska konvoja.“⁵⁹ Dakle, Talić je bio upoznat sa masakrom, ali ni on nije iskoristio svoj autoritet da se pokrene istraga o masakru, kao što ni policijske ili neke druge strukture nisu pokrenule istragu, iako im je obilna dokumentacija bila na raspolaganju. To nije spriječilo predsjednika Republike Srpske Radovana Karadžića da odlikuje SJB Prijedor i njenog načelnika Simu Drljaču, zamjenika Dušana Jankovića i komandira Interventnog voda Miroslava Paraša.⁶⁰

Tako je, uprkos saznanjima i objektivnim mogućnostima da se otkrije lokacija, srpska vlast dozvolila da „priroda učini svoje“ leševima pokazujući tako potpunu nezainteresovanost za ovaj slučaj. Tek nakon više od jedne decenije počele su ekshumacije na Korićanskim stijenama. U nekoliko navrata od 2003. do 2017. godine iskopani su dijelovi tijela i rijetko koje je nađeno kompletno. Posljednjom ekshumacijom, obavljenom u septembru 2013. godine, pronađeno je ukupno 137 posmrtnih ostataka. Od navedenog, 86 je lobanja.⁶¹

⁵⁷ ICTY, SJB Prijedor, *Depeša*, broj: 11-12-2267, 14. septembar 1992.

⁵⁸ ICTY, Komanda 1. krajiškog korpusa, op. str. pov. br. 631, 3. septembar 1992.

⁵⁹ Brown, Ewan (2002) *Vojna situacija u Bosanskoj krajini 1992. – analiza situacije*, ICTY, Den Haag, 97.

⁶⁰ SJB Prijedor odlikovana je medaljom „Petar Mrkonjić“, a Simo Drljača „Karađorđevom zvezdom drugog reda“. U vrijeme odlikovanja Drljača je obavljao dužnost pomoćnika ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske. Dušanu Jankoviću dodijeljen je orden „Miloš Obilić“, a Miroslav Paraš nagrađen je medaljom „Milan Tepić“ („Rame uz rame sa vojskom“, *Kozarski vjesnik*, 26. novembar 1993).

⁶¹ <https://www.slobodnaevropa.org/a/28751203.html> (pristupljeno 17. februara 2018), <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/u-grobu-s-mrtvima> (pristupljeno 17. februara 2018).

Priznanja i presude

Darko Mrđa pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) 2003. godine priznao je krivicu za masakr u kojem je sudjelovao: „Nadam se da će moje priznanje i kajanje bar malo doprinijeti tome da se ovakve stvari više ne dešavaju na našim prostorima. Nadam se da ću ovim ohrabriti i druge da učine isto što i ja, jer samo na taj način mogu skinuti dio velikog tereta koji ja nosim već ovih 11 godina. Znam da će me to pratiti i do groba. I još jednom bih zamolio za moje lično izvinjenje. Izvinio bih se svim žrtvama i njihovim porodica.“⁶² On je jedini osuđeni pripadnik Interventnog voda osumnjičen za zločine počinjene na Korićanskim stijenama pred MKSJ-om. Nakon što je priznao krivicu i preuzeo dio odgovornosti za ovaj masakr, osuđen je na zatvorsku kaznu u trajanju od 17 godina.⁶³

Pred Sudom Bosne i Hercegovine za masakr na Korićanskim stijenama osuđeni su: Zoran Babić na 22, Milorad Škrbić i Dušan Janković na 21, a Željko Stojnić na 15 godina zatvora,⁶⁴ Saša Zečević, Marinko Ljepoja i Radoslav Knežević na po 23 godine zatvora.⁶⁵

Tri pripadnika Interventnog voda priznala su krivicu. Gordan Đurić koji je osuđen na osam godina zatvora prilikom priznanja krivice izjavio je sljedeće: „Provalija je bila okomita i duboka. Sama njena konfiguracija je strašna, a još je strašnije što smo mi tu stali. Po glavi su se motale svakakve misli. Dolazi muka... Rekao sam da to neće valjati. Izašao sam iz autobusa i krenuo naprijed, do neke okuke. Tada su se obistinila najcrnja razmišljanja. Počela je žestoka pucnjava – procjenjujem, negdje kod drugog autobusa – ali fizički to nisam mogao vidjeti. Iz autobusa se čula jeka, galama, vriska, kuknjava... Haotično je, strahovito. Pucnjava, vrisci, jauci... sve u isto vrijeme. Strahota je to, muka.“⁶⁶ Damir Ivanković osuđen je na 14 godina zatvora nakon što je sljedećim riječima priznao krivicu: „Želim priznati da sam počinio zločin.

⁶² Kompletno priznanje krivice, opširnije na: <http://www.icty.org/bcs/node/8345> (pristupljeno 16. februara 2018).

⁶³ ICTY, predmet: br. It-02-59, pred Pretresnim vijećem I, Tužilac protiv Darka Mrđe, Den Haag, 31. mart 2004, paragraf 272.

⁶⁴ Sud Bosne i Hercegovine, Drugostepena presuda protiv Zorana Babića, Milorada Škrbića, Dušana Jankovića i Željka Stojnića, predmet: X-KR-08/549, Sarajevo, 15. februar 2013.

⁶⁵ Sud Bosne i Hercegovine, Drugostepena presuda protiv Saše Zečevića, predmet: broj: S1 1 K 013227, Sarajevo, 26. august 2013. godine; Sud Bosne i Hercegovine, Drugostepena presuda protiv Marinka Ljepoje, Petra Čivčića i Branka Topole, predmet: br. S1 1 K 003365, Sarajevo, 7. juni 2013.; Sud Bosne i Hercegovine, Drugostepena presuda protiv Radoslava Kneževića, predmet: br. S1 1 K 013165, Sarajevo, 1. juli 2013.

⁶⁶ Sud Bosne i Hercegovine, Presuda protiv Gordana Đurića, predmet: X-KR-08/549-2, Sarajevo, 10. septembar 2009.

Želim da se ovo završi. Niko mi ništa nije obećao zbog ovog priznanja, riječ je o čistoj savjesti... Ja sam ispucao jedan rafal, ali ne do kraja. Kretao sam se postrane da ne bih pogodio pripadnike interventnog voda. Nisam ubacio rezervno punjenje. Nije bilo potrebe... Nestajali su ljudi... Želim iskreno da kažem svoje kajanje. Žao mi je za sve što se uradilo... Iskreno mi je žao svih žrtava i porodica koje su izgubile svoje najmilije.“⁶⁷

Ljubiša Četić osuđen je na 13 godina zatvora. „Kajem se zbog svega što sam učinio i što sam uopšte bio u policiji, jer mi je to uništilo život. Želim da se izvinim žrtvama kojima sam, na bilo koji način, nanio zlo kao pripadnik policije u Prijedoru“, izjavio je Četić prilikom priznanja krivice.⁶⁸

Zaključak

U periodu od maja do oktobra 1992. godine srpske vojne i policijske snage ubile su, prema dosadašnjim rezultatima istraživanja, 3.173 bošnjačka i hrvatska civila s područja opštine Prijedor. Jedan od najbrutalnijih zločina bio je masakr na Korićanskim stijenama u opštini Skender-Vakuf kada su pripadnici Interventnog voda prijedorske policije 21. augusta 1992. godine pred provaliju duboku više od 300 metara postrojili oko 200 zatočenika logora Trnopolje i na tom mjestu izvršili masakr. Preživjelo je svega 12 osoba.

Postavljanjem eksploziva, spaljivanjem leševa ili prebacivanjem tijela na druge lokacije srpske su vlasti (lokalna, regionalna i „republička“) pokušale prikriti zločin na toj lokaciji, otežavajući tako mogućnost pronalaska posmrtnih ostataka ubijenih. Posljednja ekshumacija na ovoj lokaciji rezultirala je pronalaskom 137 nekompletnih tijela.

Literatura

1. Brown, Ewan (2002) *Vojna situacija u Bosanskoj krajini 1992. – analiza situacije*, ICTY, Den Haag.
2. Gutman, Roy (1995) *Svjedok genocida*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo.

⁶⁷ Sud Bosne i Hercegovine, Presuda protiv Damira Ivankovića, predmet: X-KR-08/549-1, Sarajevo, 2. juli 2009.

⁶⁸ Sud Bosne i Hercegovine, Presuda protiv Ljubiše Četića, premet: X-R-08/549-3, Sarajevo, 18. mart 2010.

3. <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/u-grobu-s-mrtvima> (pristupljeno 17. februara 2018).
4. <http://icr.icty.org/LegalRef/CMSDocStore/Public/Other/Exhibit/Indexable/IT-95-5%2318/ACE123174R0000473897.wmv> (pristupljeno 15. februara 2018).
5. <http://www.icty.org/bcs/node/8345> (pristupljeno 16. februara 2018).
6. <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/korićanske-stijene-upozorenje-o-konvoju> (pristupljeno 8. februara 2018).
7. <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/korićanske-stijene-spas-u-bijelom-konvoju> (pristupljeno 9. februara 2018).
8. <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/korićanske-stijene-isповijest-o-zločinu> (pristupljeno 13. februara 2018).
9. <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/korićanske-stijene-čekajući-smrt-na-litici> (pristupljeno 13. februara 2018).
10. <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/korićanske-stijene-puzanje-po-litici> (pristupljeno 14. februara 2018).
11. <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/korićanske-stijene-slavljenakon-strijeljanjaj-civila> (pristupljeno 15. februara 2018).
12. <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/korićanske-stijene-strašanzadah-i-lokve-krvi> (pristupljeno 16. februara 2018).
13. <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/korićanske-stijene-strašnastika> (pristupljeno 16. februara 2018).
14. <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/korićanske-stijene-grupe-leševa> (pristupljeno 15. februara 2018. godine).
15. <http://www.justice-report.com/bh/sadržaj-članci/moja-priča-bijeg-od-smrti> (pristupljeno 16. februara 2018).
16. <http://www.slobodnaevropa.org/a/28751203.html> (pristupljeno 17. februara 2018).
17. -ICTY, Crveni krst Republike Srpske, Opštinska organizacija Prijedor, *Izveštaj o radu opštinske organizacije Crvenog krsta Prijedor od 05. 05. do 30. 09. 1992. godine*, Prijedor, 30. septembar 1992.
18. ICTY, CSB Banja Luka, broj: 11-1/01-54, 10. juni 1992.
19. ICTY, CSB Banja Luka, *Depeša*, broj: 11-1/02-2-345, 11. septembar 1992.
20. ICTY, KBC Banja Luka, Zavod za patologiju, *Zapisnik o sudsko-medicinskom pregledu leševa na lokaciji Korićanske stijene*, Banja Luka, 31. august 1992.
21. ICTY, Komanda 1. krajiškog korpusa, op. str. pov. br. 565-3, Banja Luka, 3. august 1992.
22. ICTY, Komanda 1. krajiškog korpusa, op. str. pov. br. 631, 3. septembar 1992.
23. ICTY, Komanda 1. krajiškog korpusa, *Redovni borbeni izvještaj*, str. pov. br. 44-1/257, 25. juli 1992.
24. ICTY, Komanda 1. krajiškog korpusa, str. pov. br. 397-366/1-92, 22. august 1992.
25. ICTY, Komanda 22. Ipbr, op. br. 21/8, broj: 43/4, 21. august 1992.
26. ICTY, *Miloš*, broj: 345/92, 22. august 1992.

27. ICTY, Opština Prijedor, Krizni štab, broj: 02-111-215/92 od 17. juna 1992.
28. ICTY, predmet: br. IT-02-59, pred Pretresnim vijećem I, Tužilac protiv Darka Mrđe, Transkript svjedočenja Midheta Mujkanovića, Den Haag, 22. oktobar 2003.
29. ICTY, predmet: br. IT-08-91, pred Pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina, Presuda – tom II, Den Haag, 27. mart 2013.
30. ICTY, predmet: br. IT-97-24, pred Pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda, Den Haag, 31. juli 2003.
31. ICTY, predmet: br. IT-99-36, pred Pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Radoslava Brđanina, Presuda, Den Haag, 1. septembar 2004.
32. ICTY, SJB Prijedor, broj: 11-12-2/36, 18. juli 1992.
33. ICTY, SJB Prijedor, *Depeša*, broj: 11-12-1873, 30. april 1992.
34. ICTY, SJB Prijedor, *Depeša*, broj: 11-12-2267, 14. septembar 1992.
35. ICTY, SJB Prijedor, str. pov. br. 11-12-20, 31. maj 1992.
36. ICTY, Skupština srpskog naroda opštine Prijedor, *Odluka o pripajanju Autonomnoj regiji Bosanska krajina*, broj: 003/92, Prijedor, 17. 1. 1992.
37. ICTY, *Zaključci sa sastanka SUB REGIJE*, Sanski Most, 7. juni 1992.
38. Kahrimanović, Sulejman (1997) „Preživio strijeljanje“, u: Zbornik radova *Genocid u Bosni i Hercegovini 1991–1995*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo.
39. *Knjiga nestalih opštine Prijedor: Ni krivi ni dužni*, Udruženje Prijedorčanki Izvor, Prijedor, 2012.
40. „Rame uz rame sa vojskom“, *Kozarski vjesnik*, 26. novembar 1993.
41. Sud Bosne i Hercegovine, Drugostepena presuda protiv Marinka Ljepoje, Petra Čivčića i Branka Topole, predmet: br. S1 1 K 003365, Sarajevo, 7. juni 2013.
42. Sud Bosne i Hercegovine, Drugostepena presuda protiv Radoslava Kneževića, predmet: br. S1 1 K 013165, Sarajevo, 1. juli 2013.
43. Sud Bosne i Hercegovine, Drugostepena presuda protiv Saše Zečevića, predmet: broj: S1 1 K 013227, Sarajevo, 26. august 2013. godine.
44. Sud Bosne i Hercegovine, Drugostepena presuda protiv Zorana Babića, Milorada Škrbića, Dušana Jankovića i Željka Stojnića, predmet: X-KR-08/549, Sarajevo, 15. februar 2013.
45. Sud Bosne i Hercegovine, Presuda protiv Damira Ivankovića, predmet: X-KR-08/549-1, Sarajevo, 2. juli 2009.
46. Sud Bosne i Hercegovine, Presuda protiv Gordana Đurića, predmet: X-KR-08/549-2, Sarajevo, 10. septembar 2009.
47. Sud Bosne i Hercegovine, Presuda protiv Ljubiše Četića, predmet: X-R-08/549-3, Sarajevo, 18. mart 2010.